

Internationaal georiënteerde arbeidsmarkt voor het mbo

Hoe internationaal georiënteerd is de regionale arbeidsmarkt voor mbo-opgeleiden?

Internationalisering raakt steeds meer geïntegreerd in het mbo (Nationaal Agentschap Erasmus+, 2019). Door te internationaliseren heeft de mbo-student een betere uitgangspositie op de internationaal georiënteerde arbeidsmarkt. Maar hoe internationaal georiënteerd is de arbeidsmarkt voor mbo-opgeleiden eigenlijk?

Dit rapport geeft hierop een antwoord aan de hand van voorbeelden en cijfers.

Gabriela van Staden

Hendrik Jan Hobbes

20 november 2020

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Samenvatting	3
English summary	4
Achtergrond	5
Inleiding	5
Leeswijzer	6
De arbeidsmarkt voor mbo-opgeleiden en internationale invloeden	7
1. Een multiculturele samenleving	7
2. Internationale collega's	8
3. Toerisme	10
4. Toenemend grensoverschrijdend verkeer van bedrijven en goederen	10
5. Het volgen van internationale ontwikkelingen	11
6. Wonen en werken in de Euregio	11
7. Gebruiken van een (moderne) vreemde taal op de werkvloer	13
Conclusie	14
Verder onderzoek	15
Literatuurlijst	16

Samenvatting

Onze huidige economie en maatschappij raken meer en meer verweven met de rest van de wereld. Er is veel grensoverschrijdend contact, door migratie, technologische ontwikkelingen en globalisering. Deze ontwikkelingen hebben invloed op de samenleving en de arbeidsmarkt. De samenleving wordt alsmat diverser en de arbeidsmarkt internationaler.

Hoe internationaal georiënteerd de arbeidsmarkt is voor mbo-opgeleiden, is echter nog niet onderzocht. Omdat het merendeel van de mbo-opgeleiden gaat werken op de regionale arbeidsmarkt, wordt in dit onderzoek nagegaan in hoeverre de regionale arbeidsmarkt voor mbo-opgeleiden internationaal georiënteerd is. Daarbij komen de volgende aspecten aan bod:

- de multiculturele samenleving;
- buitenlanders die in Nederland werken, verblijven en wonen;
- de internationale oriëntatie van het beroep (bijv. toerisme en internationale handel);
- de Euregio;
- het belang van het beheersen van een vreemde taal.

Uit het onderzoek blijkt dat mbo-opgeleiden in hun werk te maken krijgen met internationale collega's (door de culturele diversiteit in de samenleving en door arbeidsmigranten), internationale klanten (door bijvoorbeeld het toerisme en de internationale handel) en internationale toeleveranciers. Een voorbeeld van een setting waarin de internationaal georiënteerde arbeidsmarkt van groot belang is, is de Euregio. Op de internationaal georiënteerde arbeidsmarkt is het voor mbo-opgeleiden van belang om internationaal competent te zijn. Zowel het bedrijfsleven als mbo-opgeleiden zelf bevestigen dan ook hoe belangrijk het bijvoorbeeld is om een vreemde taal te beheersen.

De cijfers en voorbeelden uit dit onderzoek zijn beperkt tot een aantal arbeidsmarktsectoren, waaronder de internationale handel, de metaal-elektrosector en de bouw. Vervolgonderzoek moet uitwijzen in hoeverre de arbeidsmarkt in de overige sectoren internationaal georiënteerd is. Bovendien zijn mogelijk niet alle beroepen binnen een sector even sterk internationaal georiënteerd. Onze aanname is dat hiermee ook de benodigde internationale competenties van beroep tot beroep verschillen.

English summary

Our current economy and society are becoming increasingly intertwined with the rest of the world. There is a great deal of cross-border contact as a result of migration, technological developments and globalisation. These developments have an influence on society and the labour market. Society is becoming ever more diverse, while the labour market is becoming more and more international in nature.

However, the degree to which the labour market is internationally oriented for vocational education and training (VET) graduates has not yet been investigated. Since the majority of VET graduates find employment in the regional labour market, this study looks at the degree to which the regional labour market for VET graduates is internationally oriented, addressing the following subjects:

- the multicultural society;
- foreigners working, staying and living in the Netherlands;
- the international orientation of professions (e.g. tourism and international trade);
- the Euregion;
- the importance of mastering a foreign language.

The study shows that VET graduates deal with international colleagues (due to the cultural diversity of society and labour migrants), international customers (including as a result of tourism and international trade) and international suppliers in their work. The Euregion is a good example of a setting where the internationally oriented labour market is of great importance. In the international labour market, it is important for VET graduates to be internationally competent. The business world as well as VET graduates themselves confirm how important it is to be able to speak a foreign language, for example.

The figures and examples in this study are restricted to a number of sectors in the labour market, including international trade, the metal and electrical sector and construction. Subsequent research will need to look into the degree to which the labour market is internationally oriented in the other sectors. Moreover, different professions within a certain sector might not be internationally oriented to the same degree. We assume that, as a result, the required international competencies will differ between professions.

Achtergrond

Onze huidige economie en maatschappij zijn in toenemende mate verweven, verbonden en afhankelijk van anderen over de grenzen heen. Deze verwevenheid met de rest van de wereld maakt de arbeidsmarkt internationaler, ook voor mbo-opgeleiden. “Internationaal werken is al lang niet meer beperkt tot grote multinationals en hoger opgeleiden; werknemers in alle lagen van het groot- en kleinbedrijf hebben te maken met verschillende culturen op de werkvloer en met buitenlandse klanten en toeleveranciers” (MBO Raad, 2014). Hoe internationaal georiënteerd de arbeidsmarkt is voor mbo-opgeleiden, is echter nog niet onderzocht. Deze vraag zullen we aan de hand van literatuur en bestaande gegevens proberen te beantwoorden.

Inleiding

Het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) bereidt studenten voor op hun toekomst in de maatschappij. Wat dat precies betekent, is in de wet vastgelegd als een drievoudige kwalificatieplicht. Studenten leren een beroep (1) en leren daarnaast succesvol deel te nemen aan de maatschappij (2). Tenslotte kunnen studenten met een afgeronde mbo-opleiding doorstromen naar een hoger onderwijsniveau (3) (MBO Raad, 2019a).

De vereisten om succesvol een beroep uit te oefenen of aan de maatschappij deel te nemen veranderen mettertijd en zijn afhankelijk van maatschappelijke veranderingen. Zo hebben digitalisering en robotisering een grote impact op de manier waarop een beroep wordt uitgeoefend. Het werk bij de Belastingdienst wordt door de toenemende digitalisering van belastingaangiften bijvoorbeeld minder administratief en routinematig, en meer inhoudelijk (Wiebes, 2015). En veranderende bouwmethoden als prefabbouw verminderen de behoefte aan traditionele timmerlui. Meer algemeen, zo stelt de Sociaal-Economische Raad, staan we aan de vooravond van de 4de industriële revolutie, waarin de ICT in een volgende fase komt en kunstmatige intelligentie en robotisering een belangrijke rol gaan spelen (Sociaal-Economische Raad, 2016).

Een andere belangrijke maatschappelijke verandering is globalisering. Globalisering verwijst naar de toenemende wereldwijde verwevenheid van economie, politiek en cultuur (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2017). Dankzij technologische innovaties kunnen we via internet en smartphones continu in contact staan met de rest van de wereld. Op economisch vlak is er sprake van meer internationaal verkeer: het aantal multinationals groeit en de internationale handel neemt toe. Naast internationaal verkeer van goederen en diensten, is er ook internationaal verkeer van mensen. Het toerisme groeit en steeds meer mensen gaan over de grens werken en wonen (Onderwijsraad, 2016).

“Door mbo-studenten internationale competenties aan te leren, zullen zij beter gekwalificeerd zijn voor de voortdurende globaliserende arbeidsmarkt”, stelt minister van Engelshoven (2018, p.2) in haar brief aan de Kamer.

De drievoudige kwalificatie van het mbo kent daarom ook internationale aspecten, die verband houden met zowel de globaliserende arbeidsmarkt als de multiculturele samenleving. Voor het uitoefenen van een beroep betekent dit bijvoorbeeld dat de student in aanraking komt met buitenlandse klanten en toeleveranciers, internationale collega's en handleidingen in een andere taal. Dit alles verstaan wij onder een internationaal georiënteerde arbeidsmarkt.

Het merendeel van de mbo-opgeleiden gaat werken op de regionale arbeidsmarkt (Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, 2020). In dit onderzoek willen we nagaan in hoeverre onze aanname klopt dat de regionale arbeidsmarkt voor mbo-opgeleiden internationaal georiënteerd is.

Leeswijzer

In dit rapport schetsen we een beeld van de internationaal georiënteerde regionale arbeidsmarkt voor mbo-opgeleiden. We beginnen met een korte beschrijving van de arbeidsmarkt voor mbo-opgeleiden, gevolgd door een beschrijving van de verschillende aspecten van de internationaal georiënteerde arbeidsmarkt. In de laatste paragraaf zijn suggesties voor vervolgonderzoek opgenomen.

Het is belangrijk om te vermelden dat dit onderzoek voorafgaand aan de corona-crisis is uitgevoerd. De effecten van corona op de arbeidsmarkt zijn in deze studie dan ook niet meegenomen.

De arbeidsmarkt voor mbo-opgeleiden en internationale invloeden

De arbeidsmarkt voor mbo-opgeleiden omvat veel verschillende beroepen. Binnen het mbo zijn er 4 [opleidingsniveaus](#) (van de entreeopleiding tot mbo-4-niveau), 3 soorten [scholen](#) (roc's, aoc's en vakopleidingen) en 9 [sectoren](#). Samen zorgen die voor een brede oriëntatie van het mbo (MBO raad, 2019b). De arbeidsmarkt voor mbo-opgeleiden is dan ook niet onder één noemer te vatten – het is moeilijk om te spreken over “de” arbeidsmarkt voor mbo-opgeleiden. Er zijn vele honderden mbo beroepen: deze [vacaturesite](#) noemt er zo al meer dan 700. Daarnaast is er een groot verschil tussen bijvoorbeeld beroepen waarvoor wordt opgeleid in de sector specialistisch vakmanschap en in de sector handel, en tussen de beroepen op het niveau van mbo-4 of dat van de Entreeopleiding. Ondanks deze diversiteit kunnen we wel een algemeen beeld vormen van de internationaal georiënteerde arbeidsmarkt voor mbo-opgeleiden, en zullen we per onderwerp een aantal sectoren uitlichten.

In dit onderzoek kijken we naar de onderstaande aspecten van de internationaal georiënteerde arbeidsmarkt en de invloed daarvan op verschillende beroepen:

- De diversiteit in culturele achtergronden in de samenleving en de invloed daarvan op:
 - de klantenkring die hoort bij het beroep
 - de collega's die het beroep uitoefenen
- Buitenlanders die in Nederland werken, verblijven en wonen, of die daartoe worden uitgenodigd:
 - als (toekomstige) collega's
 - als klanten (bijvoorbeeld als toerist)
- De manier waarop het beroep vorm krijgt en up-to-date blijft:
 - door werk met een internationaal karakter, bijvoorbeeld in de handel
 - door internationale ontwikkelingen te volgen die bij het beroep horen
- Wonen en werken in de Euregio
- Het belang van het beheersen van een vreemde taal

1. Een multiculturele samenleving

Nederland heeft een multiculturele samenleving: er zijn veel verschillende culturele achtergronden en nationaliteiten. Een groeiend aantal inwoners heeft wortels in het buitenland; ze zijn er zelf geboren of hun ouders komen ervandaan. Tussen 2015 en 2018 was er een bevolkingsgroei van 280 duizend personen. Ongeveer 75% daarvan was aan immigratie toe te schrijven. In totaal heeft ongeveer 23% van de Nederlandse bevolking een migratieachtergrond (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2018a).

In de toekomst zal de Nederlandse bevolking alleen maar diverser worden. In 2040 zijn er naar verwachting 12,9 miljoen inwoners met een Nederlandse achtergrond. Het aantal inwoners met een migratieachtergrond is volgens de prognoses dan toegenomen tot 5,4 miljoen inwoners. In 2060 is het aantal inwoners met een Nederlandse achtergrond gedaald tot 12,1 miljoen, terwijl het aantal inwoners met een migratieachtergrond uit zal komen op 6,3 miljoen (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2018b).

Mensen wonen, werken, leren en verplaatsen zich, nemen financiële diensten af, gaan naar kappers, cafés, restaurants en supermarkten. Ook doen zij vrijwilligerswerk en aan sport, en ze

hebben een sociaal netwerk. Voor het individu betekent dit dat omgang met mensen van andere culturele (en talige) achtergronden in meer of mindere mate de dagelijkse realiteit is geworden.

Een voorbeeld: een treinconducteur, een medewerker in de bediening in een restaurant en een receptionist in een hotel moeten niet alleen met buitenlandse klanten om kunnen gaan, zij doen hun werk ook in een multiculturele setting waarin de juiste vaardigheden nodig zijn.

Verpleegkundigen hebben vaak te maken met mensen met verschillende achtergronden. Dat geldt ook voor dienstverleners in de publieke sector, zoals de overheid, banken of verzekeringskantoren (De Onderwijsraad, 2016).

Omdat de maatschappij steeds cultureel diverser wordt, worden de competenties die nodig zijn om een beroep uit te oefenen in de maatschappij ook internationaler. Internationale competenties zijn nodig om succesvol te functioneren in een globaliserende maatschappij (Gregersen-Hermans, 2017). Voor de politie zijn dat bijvoorbeeld een nieuwsgierige en open houding naar andere culturen, of bewustzijn van de eigen culturele achtergrond (Luik, 2007).

2. Internationale collega's

Ook in de directe werkomgeving speelt globalisering een rol. Steeds vaker hebben collega's een niet-Nederlandse achtergrond. Het CBS geeft aan dat in 2017 ruim 838 duizend banen in Nederland werden vervuld door buitenlandse werknemers – dat is ruim 8% van het totaal aantal banen. Polen vormden hierin de grootste groep (bijna 180 duizend). Verder zijn vooral Duitsers en Belgen vertegenwoordigd, gevolgd door Roemenen en Britten (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2019a en 2019b). Het gaat in het onderzoek van het CBS om de totale arbeidsmarkt, niet alleen om banen op mbo-niveau. Een inschatting van dit laatste aantal is echter wel te maken: op basis van het gemiddelde mbo-uurloon op www.nationaleberoepengids.nl gaat het om ongeveer 300 duizend buitenlandse werknemers.

De cijfers hierboven gelden voor de mbo-sector als geheel. Een differentiatie naar sectoren kunnen we op basis van deze studie niet maken. Van een klein aantal sectoren zijn er via andere bronnen wel gegevens beschikbaar.

Een groot deel van de buitenlandse werknemers heeft een baan in de zakelijke dienstverlening. Uitzendbureaus zijn hierin de belangrijkste werkgevers. Hier zijn met name werknemers uit Midden- en Oost-Europese landen werkzaam. Ook zijn relatief veel medewerkers uit Polen, Roemenië en Bulgarije werkzaam in de landbouw (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2019a), waarvan een groot deel in de glastuinbouw. Uit onderzoek blijkt dat in de glastuinbouw vooral gebruik wordt gemaakt van buitenlandse uitzendkrachten, die tijdens piekmomenten worden ingezet (Grotenhuis, Van Hulle en De Kort, 2018).

In de bouwsector werkten in 2017 volgens het Economisch Instituut voor de Bouw ruim 40 duizend buitenlandse werknemers (Bolt, Koning & Visser, 2019). Van de 298 duizend banen in de bouw (Bouwend Nederland, z.d.) wordt dus ruim 13 % vervuld door buitenlandse medewerkers.

Ook in de metaal-elektrosector ("metalektro") wordt internationalisering steeds belangrijker. Niet alleen maken de metalektro-bedrijven steeds vaker deel uit van buitenlandse ketens, ook bij het personeelsbeleid speelt internationalisering een belangrijke rol. Omdat de metalektro moeite heeft om aan geschoold personeel te komen, werken er al veel buitenlanders in de sector, zowel mensen die in het buitenland wonen en over de grens "pendelen", als werknemers die van verder

weg komen. De sector geeft veel aandacht aan het faciliteren van internationale studenten om in Nederland te studeren of stage te lopen, en hen zo te stimuleren om langer te blijven of hen enthousiast te maken voor een 'ambassadeurschap' (Panteia, 2016).

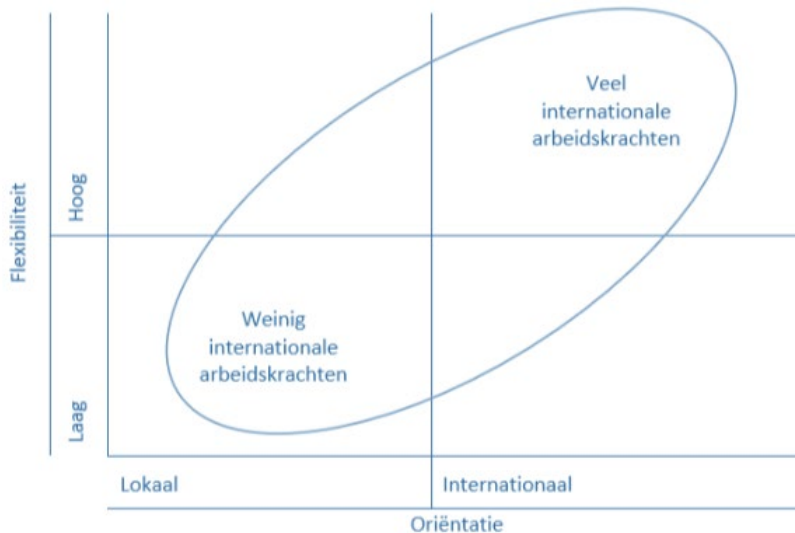
Figuur 1. Artikel uit Algemeen Dagblad, 14 mei 2019

Krapte op de arbeidsmarkt is er echter niet alleen in de metalektro, maar overal, op alle mbo-niveaus (UWV, 2019), en het tekort aan arbeidskrachten in de regio is een van de belangrijkste redenen om internationale werknemers aan te nemen. Al geldt dit niet in alle gevallen:

Een regiostudie van Wise Up Consultancy over de arbeidsmarkt in West-Brabant laat op basis van interviews met werkgevers uit 4 sectoren (logistiek, agrofood & biobased, maintenance en zorg) een divers beeld zien, als het gaat om de vraag naar internationale arbeidskrachten. In het algemeen nemen internationaal georiënteerde bedrijven (met bijvoorbeeld internationale afnemers, een internationale markt en een meertalige werkvloer) met de noodzaak tot flexibiliteit (door bijvoorbeeld productiepieken en met grote fluctuaties in de cashflow) meer internationale medewerkers aan (Damen, Klootwijk & Willems, 2019). Zie ook Figuur 2.

Figuur 2. Flexibiliteit en oriëntatie op de lokale of internationale markt – uit Damen et al., 2019

3. Toerisme

Als gevolg van de globalisering wordt er steeds meer en steeds verder gereisd. In 2017 bezochten bijna 18 miljoen buitenlandse toeristen Nederland, een stijging van 11% ten opzichte van 2016. De toeristische sector is met 641 duizend banen goed voor 7,5% van het totale aantal banen in Nederland. Toeristische bestedingen kwamen in 2016 op 75,7 miljard euro, circa 3,9% van het bbp (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2018a en 2018d). Naar verwachting groeit het internationale toerisme naar Nederland tot 29 miljoen in 2030 (Nationaal Bureau voor Toerisme & Congressen, 2020).

Van alle bezoekers aan Nederland komt 80% uit Europa, waarvan bijna 70% uit de buurlanden en het Verenigd Koninkrijk. Duitsland vertegenwoordigt met 6,1 miljoen bezoekers in 2019 de grootste groep, gevolgd door België (2,5 miljoen bezoekers) en het Verenigd Koninkrijk (2,4 miljoen bezoekers) (Nationaal Bureau voor Toerisme & Congressen, 2020).

Het groeiende aantal toeristen biedt niet alleen kansen voor de toeristische sector, maar ook voor bijvoorbeeld de retail:

Een toeristisch, recreatief bezoek omvat in de meeste gevallen een combinatie van winkelen, museumbezoek en horecagebruik en is een samengesteld product. In de beleving van de bezoeker doen sectorgrenzen er niet toe; de totaalbeleving is het resultaat van de *overall* ervaring, opgebouwd uit de inzet van een veelheid van partijen, organisaties en disciplines (Nationaal Bureau voor Toerisme & Congressen, 2020).

4. Toenemend grensoverschrijdend verkeer van bedrijven en goederen

Naast toenemend toerisme is er ook sprake van toenemend grensoverschrijdend verkeer van bedrijven en goederen. Het aantal multinationalaal opererende bedrijven groeit en productieketens worden meer verspreid over meerdere landen (De Onderwijsraad, 2016). In 2019 vestigde een recordaantal buitenlandse bedrijven zich in Nederland (397). Deze bedrijven verwachten in de eerste 3 jaar voor ruim 14 duizend directe banen te zorgen (Rijksoverheid, 2020). Bovendien

hebben werknemers in alle lagen van het groot- en kleinbedrijf te maken met buitenlandse klanten en toeleveranciers (MBO raad, 2014).

De groei van het aantal multinationalaal opererende bedrijven en productieketens in het buitenland leidt tot een toenemende spreiding van goederen en diensten over de hele wereld (De Onderwijsraad, 2016). Landen specialiseren zich in het produceren van goederen en diensten die zij, vergeleken met andere landen, snel en goedkoop kunnen produceren of leveren (export). Minder efficiënte producten of diensten worden geïmporteerd (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2017).

Als het gaat om de internationale handel, is (internationale) export economisch erg belangrijk en goed voor ongeveer 1/3 van het bbp (Lemmers et al. in Centraal Bureau voor de Statistiek, 2018c). Bijna 32% van de totale werkgelegenheid in Nederland is het gevolg van deze export – 14% van de export van goederen, 14% van de export van diensten en de overige 4% van de wederuitvoer van goederen (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2019c).

In 2017 leverde de export, direct en indirect, 2,3 miljoen voltijdbanen op, meer dan 30% van de totale werkgelegenheid in Nederland. Naar verhouding gaan de meeste indirecte banen gepaard met de export van goederen van Nederlandse makelij; voor de export van diensten is dit het minste (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2019c).

Nederland verdient het meest aan de export van machines en machineonderdelen – de toegevoegde waarde door de export van machines was in 2018 bijna 16 miljard euro. Op de 2e plaats staan metaal en metaalproducten, goed voor bijna 6 miljard euro. Sierteelt (o.a. bloemen, planten, bloembollen en boomkwekerijproducten) komt op een 3e plaats met 5,5 miljard euro (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2019d). Daarnaast is Nederland op de VS na de grootste landbouwexporteur ter wereld (Grotenhuis, Van Hulle & De Kort, 2018).

Duitsland is voor zowel de export als de import de belangrijkste handelspartner voor Nederland. In 2018 exporteerde Nederland ruim 97 miljard aan Nederlandse goederen, en bedroeg de import ruim 91 miljard euro (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2020).

5. Het volgen van internationale ontwikkelingen

Dankzij technologische innovaties staan we in direct contact met de rest van de wereld. Hierdoor kunnen we internationale ontwikkelingen in ieder vakgebied op de voet volgen. Het volgen van internationale ontwikkelingen is van belang om je concurrentiepositie te behouden en te versterken. In het onderzoek van Thönissen, Rosier en Steehouder (2020) wordt het belang van kennis over internationale ontwikkelingen in het vakgebied erkend door zowel bedrijven als onderwijsprofessionals op mbo-scholen. Binnen een aantal opleidingen in het groene onderwijs wordt dit als cruciaal gezien: "(...) omschrijft dat wanneer je in de landbouw werkt, je moet weten welke ontwikkelingen er wereldwijd plaatsvinden; je hebt het over technologieën die ook elders gemaakt worden, waar je kennis voor nodig hebt" (Thönissen et al., 2020, p.19).

6. Wonen en werken in de Euregio

De internationaal georiënteerde arbeidsmarkt en leefomgeving is met name van groot belang in de grensregio's (Thönissen et al., 2020). Naast vrij verkeer van goederen en diensten binnen de EU is er ook vrij verkeer van personen. EU-burgers kunnen in principe overal wonen, studeren of werken.

In de aangrenzende Duitse deelstaten Nedersaksen en Noordrijn-Westfalen vindt er veel van dit soort migratie en pendel plaats (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2020). In 2017 bedroeg het aantal grenspendelaars tussen Nederland en Duitsland zo'n 39,6 duizend, waarvan er circa 16,6 duizend de Nederlandse identiteit hadden en circa 14 duizend de Duitse identiteit (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2020). Daarnaast doen mensen boodschappen en bezoeken zij ziekenhuizen over de grens (Onderwijsraad, 2016). Bewoners in de grensregio's komen dus regelmatig in contact met het buurland en zijn inwoners.

Voor mbo-opgeleiden is er veel werkgelegenheid in Duitsland. Vooral in de technische sector, bouw en metaal zijn de arbeidstekorten hoog. Maar ook in het transport, de horeca en de zorg zijn er veel vacatures. Wie in de grensregio's werkt, hoeft hiervoor niet ver te reizen: "Vlak over de Duitse grens zijn de industriegebieden volgebouwd met bedrijven, waarvan er vele personeel zoeken (..)">(WerkWijzer, 2019).

Het werken over de grens kent evenwel een aantal belemmeringen. Zo vormen taal- en cultuurverschillen, verschillen in sociale zekerheid en onbekendheid met vacatures barrières om in het buitenland te werken (Thönissen et al., 2020). Door deze belemmeringen blijft het aantal Nederlanders dat over de grens werkt, gering. Daarnaast functioneert de arbeidsmarkt in de grensgebieden minder goed dan elders in Nederland – de werkloosheid is er hoger en er zijn meer mensen afhankelijk van uitkeringen. In de grensregio's zijn namelijk relatief weinig steden. In de steden en daaromheen is de economische activiteit groter (e.g. meer werkgelegenheid, meer geschikte werknemers en meer klanten en toeleveranciers) en daardoor meer marktpotentieel. In de grensregio's zijn er minder van deze *agglomeratievoordelen*. Bij de grenzen stopt de economische activiteit en wordt het marktpotentieel dus beperkt door deze grenzen (Centraal Planbureau, 2016). Een grenzeloze arbeidsmarkt zou profijtelijk zijn voor zowel de Nederlandse grensregio's als de buitenlandse steden nabij de grensregio's. De hoeveelheid winst kan echter verschillen tussen regio's vanwege verschillende gebiedskenmerken aan weerszijde van de grens (Centraal Planbureau, 2016). Aangenomen kan worden dat het wegnemen van belemmeringen, zoals taal- en culturele verschillen, gunstig zal zijn voor de economische activiteit in de grensregio's (Thönissen et al, 2020).

Over het algemeen blijven mbo-opgeleiden in de regio wonen en werken (Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, 2020). Voor mbo-opgeleiden in de grensregio's betekent dit dat zij te maken zullen hebben met klanten en/of opdrachtgevers uit het buurland en dat zij in contact zullen komen met inwoners uit het buurland. De bovengenoemde belemmeringen kunnen mbo-opgeleiden ervan weerhouden om werk te zoeken over de grens. Specifieke competenties zoals kennis van taal en een open houding helpen mbo-opgeleiden in deze internationaal georiënteerde regio en arbeidsmarkt te wonen en te werken, en vergroten daarmee het werkgebied in Nederland en Duitsland (Thönissen et al., 2020).

Het lijkt erop dat de Duitse arbeidsmarkt voor mbo-opgeleiden aan aantrekkelijkheid wint. De afgelopen jaren is het aantal stages in het buitenland voor mbo'ers toegenomen, waarbij Duitsland na Spanje de meest populaire bestemming is om stage te lopen (Messelink, Steehouder & Huberts, 2018). Daarnaast wordt Duits steeds meer gekozen als keuzedeel op het mbo. In 2018 stond Duits in de top 10 van de meest gekozen keuzedelen. Ruim 4 duizend studenten in de beroeps opleidende leerweg (bol) kozen dat jaar voor het keuzedeel Duits op A2-niveau. Dit houdt

in dat deze studenten na hun examen de basis van het Duits beheersen om eenvoudige gesprekken te voeren en eenvoudige teksten te schrijven en te begrijpen (MBO Raad, 2019c).

Vooral in het oosten van Nederland hebben studenten ontdekt dat er in Duitsland veel werkgelegenheid is. "Tot een jaar of zeven geleden was het niet gebruikelijk onder studenten om het vak Duits te volgen, maar door de economische crisis ontdekten onze studenten dat er veel werk over de grens is. Dan is een goede beheersing van het Duits natuurlijk belangrijk", schetst Wim van de Pol, lid college van bestuur van het Noorderpoort College. "Duits is bij ons op ondernemerschap na het meest populaire keuzedeel", aldus John van der Vegt, voorzitter college van bestuur van ROC van Twente (MBO Raad, 2019c).

7. Gebruiken van een (moderne) vreemde taal op de werkvloer

De toename van het aantal internationale collega's en klanten en leveranciers in het buitenland, doet vermoeden dat Nederland als voertaal niet altijd voldoende is op de werkvloer. Uit de vacaturescan van Steehouder (2020) blijkt dat in mbo-vacatures het beheersen van een moderne vreemde taal het meest gevraagd wordt van alle interculturele competenties (interculturele competenties vallen onder [internationale competenties](#) (Nuffic, 2019)). In 10,1% van de mbo-vacatures wordt om Engels gevraagd en in 4,8% om Duits. De vreemde talen worden voornamelijk gevraagd in vacatures voor functies waarbij er veel contact plaatsvindt met klanten of leveranciers. In ongeveer 25% van de vacatures in de administratieve en secretariële sector wordt om beheersing van Engels gevraagd (Steehouder, 2020). Daarnaast blijkt uit de trendrapportage van het SBB dat in de sector Handel meertaligheid steeds belangrijker wordt voor de arbeidsmarkt, doordat er sprake is van een verschuiving van de nationale markt naar een internationale markt. Bovendien groeit de voorkeur voor de talen Duits, Engels en Chinees ook onder klanten (Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven, 2019).

Uit onderzoek blijkt dat het leren van een moderne taal relevant is voor de mbo-sector. Nuffic heeft onderzoek gedaan naar het belang dat mbo-alumni hechten aan het beheersen van een 2e taal. Voor internationaal georiënteerde beroepen is het belangrijk om, door beheersing van een tweede vreemde taal als Duits of Engels, goed met anderen te kunnen communiceren en samenwerken:

Van alle mbo-opgeleiden uit het schoolverlaterscohort 2016 die anderhalf jaar na afstuderen deel uitmaakten van de werkzame beroepsbevolking, gaf circa 19% aan dat de beheersing van een vreemde taal 'belangrijk' of 'zeer belangrijk' was voor het werk tijdens hun huidige functie. Het beheersen van een vreemde taal is voornamelijk van belang onder alumni van Toerisme en Recreatie (40%) en Transport, Scheepvaart en Logistiek (circa 32%) (Messelink et al., 2018, p.72).

Het beheersen van vreemde talen wordt ook in de literatuur genoemd als benodigde kernvaardigheid (Voogt & Roblin, 2010). Daarnaast is tweetalig mbo-onderwijs goed voor het perspectief op de arbeidsmarkt (Kennisnet, 2016; Wouters, 2012).

Conclusie

In een samenleving die steeds cultureel diverser wordt, wordt de arbeidsmarkt voor mbo-opgeleiden ook meer internationaal georiënteerd. Mbo-opgeleiden krijgen in hun werk te maken met internationale collega's (collega's met een migratieachtergrond of arbeidsmigranten), internationale klanten (door bijvoorbeeld het toerisme en de internationale handel) en internationale toeleveranciers. Een voorbeeld van een setting waarin de internationaal georiënteerde arbeidsmarkt van groot belang is, is de Euregio. Om succesvol te functioneren op deze globaliserende arbeidsmarkt is het voor de mbo-opgeleide dan ook van belang om internationaal competent te zijn. Zowel het bedrijfsleven als mbo-opgeleiden zelf bevestigen dan ook hoe belangrijk het bijvoorbeeld is om een vreemde taal te beheersen. Mogelijk verschilt het echter per sector in hoeverre het beroep van mbo-opgeleiden internationaal georiënteerd is. Hoewel er voor een aantal sectoren dus aanwijzingen zijn voor een internationaal georiënteerde arbeidsmarkt, is dit voor de overige sectoren nog onbekend.

Verder onderzoek

Uit de voorbeelden en cijfers komt een beeld naar voren van de mate waarin de mbo-arbeidsmarkt in Nederland internationaal georiënteerd is, maar het is ook duidelijk dat er nog veel onderzoek niet is verricht. Hieronder volgen onderwerpen die verder onderzocht kunnen worden.

- De cijfers en voorbeelden uit dit onderzoek zijn beperkt tot een aantal sectoren. Over de overige sectoren is er weinig tot niets bekend. Vervolgonderzoek zou moeten uitwijzen in hoeverre de arbeidsmarkt internationaal georiënteerd is in de sectoren die in dit onderzoek buiten beschouwing zijn gelaten, bijvoorbeeld door interviews af te nemen met werkgevers.
- Internationale handel is een zeer grote sector, goed voor een substantieel deel van de Nederlandse economie. De sector als geheel is internationaal georiënteerd, maar op basis van de bestaande literatuur is niet bekend in hoeverre de beroepen op mbo-niveau in deze sector internationaal georiënteerd zijn.
- Een internationaal georiënteerde arbeidsmarkt voor mbo-opgeleiden vraagt om internationale competenties, maar mogelijk is de arbeidsmarkt niet voor alle sectoren en beroepen even internationaal georiënteerd. Verschillende beroepen vragen dan ook om uiteenlopende internationale competenties. Welke internationale competenties noodzakelijk zijn per sector, zal verder onderzocht moeten worden aan de hand van interviews. Komen de internationale competenties die mbo-studenten tijdens hun opleiding opdoen, overeen met de competenties die door werkgevers worden gevraagd?
- In de regiostudie 'West-Brabant' (Damen et al. 2019) wordt een model gepresenteerd waarin de mate van flexibiliteit van de bedrijfsvoering en de internationale oriëntatie tegen elkaar worden afgezet, om zo inzicht te geven in de behoefte aan internationale arbeidskrachten. Dit is een interessant model om verder uit te werken, omdat het inzicht kan geven in verschillende manieren waarop bedrijven in een sector omgaan met het aantrekken van internationale werknemers.
- Ieder beroep kent continue ontwikkelingen. Om die bij te houden, is reflectie nodig op de manier waarop het beroep wordt uitgeoefend. Daarbij moeten ook inhoudelijke ontwikkelingen in het buitenland worden meegenomen, zoals ook De Onderwijsraad (2016) stelt. In de groene sector wordt dit zelfs als cruciaal gezien (Thönissen et al., 2020). Hoe ligt dit voor andere sectoren? Hoe zorgen bedrijven en medewerkers ervoor dat zij geïnformeerd blijven, en welke internationale competenties vraagt dat van hen?
- Tot slot: dit onderzoek is een eerste verkennend onderzoek naar de internationaal georiënteerde regionale arbeidsmarkt voor mbo-opgeleiden. Empirisch vervolgonderzoek biedt mogelijk kansen om indicatoren van een internationaal georiënteerde arbeidsmarkt te definiëren. Ofwel, wat bepaalt empirisch gezien de mate waarin de arbeidsmarkt is geïnternationaliseerd? Aan de hand van deze indicatoren kan de mate van internationalisering structureel worden getoetst.

Literatuurlijst

Bolt, M., Koning, M., & Visser, N. (2019). Buitenlandse arbeidskrachten in de bouw. Amsterdam: Economisch Instituut voor de Bouw. Geraadpleegd van

<https://www.eib.nl/publicaties/arbeidsmarkt/buitenlandse-arbeidskrachten-in-de-bouw/>

Bouwend Nederland. (z.d.). Feiten en cijfers. Kengetallen uit de bouw en infra. Geraadpleegd van

<https://www.bouwendnederland.nl/service/feiten-en-cijfers>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2018a, 21 november). Bevolking. Geraadpleegd van

<https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2018/47/bevolking>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2018b, 30 juni). Bevolking - Cijfers - Maatschappij.

Geraadpleegd van <https://longreads.cbs.nl/trends18/maatschappij/cijfers/bevolking/>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2019a, 4 april). Bijna 180 duizend banen vervuld door Polen.

Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/14/bijna-180-duizend-banen-vervuld-door-polen>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2019b, 23 december). Banen - Werkgelegenheid.

Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-arbeidsmarkt/banen-werkgelegenheid>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2019c, september). Nederland Handelsland - Export,

investeringen & werkgelegenheid. Geraadpleegd van <https://longreads.cbs.nl/nederland-handelsland-2019/nederlandse-verdiensten-aan-internationale-handel/>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2019d, 5 november). Hoogste exportverdiensten dankzij

machines. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/45/hoogste-exportverdiensten-dankzij-machines>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2020, maart). Internationaliseringsmonitor Duitsland 2020-I.

Grensoverschrijdende mobiliteit van mensen. Geraadpleegd van: <https://longreads.cbs.nl/im2020-1/grensoverschrijdende-mobiliteit-van-mensen/>

Centraal Planbureau. (2016, 23 november). De arbeidsmarkt aan de grens met en zonder grensbelemmeringen. Geraadpleegd van

https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Notitie-23nov2016-De-arbeidsmarkt-aan-de-grens-met-en-zonder-grensbelemmeringen_0.pdf

Damen, L. M., Klootwijk, H., & Willems, I. (2019, 8 mei). Internationale werknemers in de toekomstige arbeidsmarkt van regio West-Brabant. Mill: WiseUp Consultancy. Geraadpleegd van

<https://docplayer.nl/175469687-Internationale-werknemers-in-de-toekomstige-arbeidsmarkt-van-regio-west-brabant-arbeidsmarktanalyse-wise-up-consultancy.html>

De Onderwijsraad. (2016, mei). Internationaliseren met ambitie. Geraadpleegd van

<https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2016/05/31/internationaliseren-met-ambitie>

Gregersen-Hermans, J. (2017). Intercultural competence development in higher

education. Intercultural Competence in Higher Education, International Approaches, Assessment and Applications.

Grotenhuis, M., Van Hulle, R., & De Kort, J. (2018). Arbeidsmarkt Colland 2018. Arbeidsmarktstructuur sector agrarisch en groen in beeld. Delft: ABF Research. Geraadpleegd van <https://www.collandarbeidsmarkt.nl/wp-content/uploads/2018/10/Colland-Arbeidsmarktonderzoek-2018.pdf>

Kennisnet. (2016). Dat kan bij ons wel: mbo-scholen om van te leren. Zoetermeer: Kennisnet. Geraadpleegd op 30 oktober 2019 van https://www.kennisnet.nl/fileadmin/kennisnet/publicatie/Dat_kan_bij_ons_niet.pdf?download=1

Luik, A. (2007, februari). Multiculturele competenties van en voor de Nederlandse politie. Geraadpleegd van <https://www.politieacademie.nl/kennisonderzoek/kennis/mediatheek/PDF/44-14987.pdf>

MBO Raad (2014, 18 april). Visie MBO Raad op internationalisering in het mbo. Geraadpleegd van <https://www.mboraad.nl/sites/default/files/documents/visie-mbo-raad-op-internationalisering-in-het-mbo.pdf>

MBO Raad. (2019a, 22 februari). Het mbo. Geraadpleegd van <https://www.mboraad.nl/het-mbo>

MBO Raad. (2019b, 25 juni). Middelbaar beroepsonderwijs (mbo). Geraadpleegd van <https://www.mboraad.nl/het-mbo/soorten-onderwijs/middelbaar-beroepsonderwijs-mbo>

MBO Raad. (2019c, 20 augustus). Jawohl: steeds meer mbo-studenten kiezen Duits. Geraadpleegd van <https://www.mboraad.nl/mbo-raad/achter-het-nieuws/jawohl-steeds-meer-mbo-studenten-kiezen-duits>

Messelink, A., Steehouder, L. & Huberts, D. (2018). Internationalisering in beeld 2018. Feiten en cijfers uit het onderwijs. Geraadpleegd van <https://www.nuffic.nl/publicaties/internationalisering-beeld-2018>

Nationaal Agentschap Erasmus+. (2019). Internationalisering in het mbo wordt volwassen. Lessons learned voor internationalisering in het mbo. Geraadpleegd van https://cinop.nl/wp-content/uploads/2019/11/Magazine_charters-2016-2019-erasmus-002.pdf

Nationaal Bureau voor Toerisme & Congressen. (2020, 9 maart). Toerisme als aanjager voor retail aanbod. Geraadpleegd van <https://www.nbtc.nl/nl/home/activiteiten/toerisme-als-aanjager-voor-retail-aanbod.htm>

Nuffic. (2019). Model internationale competenties. Schematisch overzicht van internationale competenties. Geraadpleegd van <https://www.nuffic.nl/publicaties/model-internationale-competenties>

Panteia. (2016). Boeien en binden van buitenlandse studenten en talenten. Geraadpleegd van <https://www.ao-metalektro.nl/wp-content/uploads/2019/05/Boeien-en-binden-van-buitenlandse-studenten-en-talenten.pdf>

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA). (2020, 7 augustus). Kerncijfers Schoolverlatersonderzoek [Dataset]. Geraadpleegd van <http://roastatistics.maastrichtuniversity.nl/SISOnline/Home.aspx>

Rijksoverheid. (2020, 19 februari). Recordaantal buitenlandse bedrijven kiest voor Nederland. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/02/19/recordaantal-buitenlandse-bedrijven-kiest-voor-nederland>

Samenwerkingsverband Beroepsonderwijs Bedrijfsleven. (2019). Trendrapport Handel. Geraadpleegd van <https://trendrapport.s-bb.nl/handel/>

Sociaal-Economische Raad. (2016). Mens en technologie: samen aan het werk. Geraadpleegd van <https://www.ser.nl/nl/Publicaties/mens-en-technologie>

Steehouder, L. (2020). Internationale competenties voor mbo-opgeleiden op de arbeidsmarkt. Artikel in voorbereiding.

Thönissen, J., Rosier, A. & Steehouder, L. (2020). Studenten voorbereiden op een toekomst in de eigen regio: een onderzoek naar de meerwaarde van internationalisering bij mbo-scholen in de grensregio. Artikel in voorbereiding.

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2017, 19 september). Kamerstuk 237145, Nr. 11. Geraadpleegd van https://www.rijksbegroting.nl/2018/voorbereiding/miljoenennota,kst237145_11.html

UWV. (2019, 6 september). Moeilijk vervulbare vacatures. Landelijk overzicht van beroepen. Geraadpleegd van <https://www.uwv.nl/overuwv/Images/moeilijk-vervulbare-vacatures-2019.pdf>

Van Engelshoven, I. (2018, 4 juni). Internationalisering in evenwicht [Kamerbrief over internationalisering mbo en ho]. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/06/04/kamerbrief-over-internationalisering-mbo-en-ho>

Voogt, J., & Roblin, N. P. (2010). 21st century skills. Discussienota. Zoetermeer: Kennisnet.

WerkWijzer. (2019, 2 mei). Werken over de Duitse grens. Geraadpleegd van <https://www.dewerkwijzer.nl/werken-over-de-duitse-grens/>

Wiebes, E. (2015, 22 mei). Kamerstuk 31066, nr. 236. Geraadpleegd van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31066-236.html>

Wouters, G. (2012) Tweetalig vmbo: een voorsprong voor het leven. Levende Talen Magazine, 3, 12-17.

Colofon

Teksten

Gabriela van Staden

Hendrik Jan Hobbes

Redactie

Metamorfose

Ga naar www.nuffic.nl/ccl voor meer informatie over het hergebruik van deze publicatie.

Nuffic Kortenaerkade 11 2518 AX Den Haag
Postbus 29777 2502 LT Den Haag
T 070 4260 260 www.nuffic.nl